

ANDMEKAITSE INSPEKTSIOON

Lp Liisa-Ly Pakosta
Justiits- ja Digiministeerium
info@justdigi.ee

Teie 31.12.2025 nr 8-1/10385-1

Meie 10.02.2026 nr 2.3-4/26/7-2

Arvamuse avaldamine eelnõule (KrMS jt seaduste muutmise seadus (ametiprivileegid))

Täname, et saatsite Andmekaitse Inspektsioonile (AKI) arvamuse avaldamiseks kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) ja teiste seaduste muutmise seaduse (ametiprivileegid) eelnõu. Meil on esitatud eelnõu osas järgmised tähelepanekud.

I. Eriliiki isikuandmed

Eelnõu seletuskirjas (lk 6) on öeldud, et teabe kvalifitseerumine eriliigilisteks isikuandmeteks ei ole samuti oluline – süütegude uurimine ja nende toimepanijate karistamine on avalik huvi, mis üldjuhul kaalub üles õiguse eraelu puutumatusele. Peame vajalikuks juhtida tähelepanu, et isikuandmete kaitse üldmääruse (IKÜM) järgi vajavad eriliiki isikuandmed erilist kaitset ja nende töötlemine on lubatud juhul, kui on kehtestatud sellekohane regulatsioon liikmesriigi õiguses ja eeldusel, et olemas on asjakohased kaitsemeetmed, et tagatud oleks isikuandmete ja põhiõiguste kaitse (vt IKÜM pp 52). Sarnase kaitse näeb ette ka õiguskaitseasutuste andmetöötluse direktiivi (LED direktiiv) artikkel 10. Seetõttu ei saa eriliiki isikuandmete töötlemise nõuded jätta kõrvale pelgalt põhjendusel, et igasuguse süüteo karistamine on avalik huvi, vaid oluline on siiski leida tasakaal erinevate õiguste ja huvide vahel, tagades ka vajamineva regulatsiooni eriliiki isikuandmete tõhusaks kaitseks.

II. Nõusolek

Kavandatav KrMS § 64¹ lõige 3 sätestab, et kliendi nõusolek tühistab ametiprivileegi. Seletuskirjas on täpsustatud, et nõusolek käib teabe, mitte üksnes ühe menetlustoimingu või tõendiallika kohta: andes nõusoleku teabe kohta tõendeid koguda, on teabe konfidentsiaalsusest loobunud ning sama teabe kohta võib koguda erinevaid tõendeid erinevate menetlustoimingutega – näiteks kui patsient on nõus oma terviseandmete kasutamisega kriminaalmenetluses, võib lisaks haigusloo haiglast väljanõudmisele üle kuulata ka inimest ravinud arsti ja teda abistanud õe. Eelnõu näeb ette, et nõusolekut ei saa tagasi võtta.

Kuna seletuskirjas on avatud, et ametiprivileegiga on kaitstud igasugune teave, sh isikuandmed, siis nõusolek teabe avaldamiseks ühildub laias laastus mh ka isikuandmete töötlemiseks antava nõusolekuga. Samas näeb IKÜM nõusolekule ette väga kindlad kriteeriumid. LED direktiiv välistab aga üldjuhul nõusolekule tuginemise (pp 35: pädevatele asutustele institutsiooniliselt süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise eesmärgil seadusega antud ülesande täitmine annab neile õiguse nõuda või kohustada, et füüsilised isikud vastaksid esitatud taotlustele. Sellisel juhul ei tohiks andmesubjekti nõusolek (mis on määratletud määruses (EL) 2016/679) olla õiguslik alus isikuandmete töötlemiseks pädevate asutuste poolt.

LED direktiivi pp 38 täpsustab, et isikuandmete töötlemine peaks samuti olema õigusaktiga lubatud, kui andmesubjekt on andnud sõnaselge nõusoleku selliseks isikuandmete töötlemiseks, mis on tema suhtes erakordselt sekkuv. Andmesubjekti nõusolek iseenesest ei peaks siiski olema õiguslik alus selliste delikaatsete isikuandmete töötlemiseks pädevate asutuste poolt.

Ka isikuandmete kaitse seaduse (IKS) § 15 näeb ette, et õiguskaitseasutus võib isikuandmeid töödelda seaduse alusel. Eriliiki isikuandmete töötlemise lubatavus on sätestatud IKS §-s 20, mis samuti ei näe ette võimalust töödelda isikuandmeid nõusoleku alusel.

Seletuskirjas (lk 19) on märgitud, et IKÜM artiklid 17, 18 ja 21 näevad andmesubjektile ette võimaluse nõuda oma isikuandmete kustutamist, töötlemise piiramist ja lõpetamist, kuid need kriminaalmenetlusele ei rakendu, nagu sätestab IKS § 4 lg 2 p 4. Esiteks juhime tähelepanu, et IKS § 4 reguleerib ajakirjanduslikul eesmärgil isikuandmete töötlemist ning ei sisalda lõikeid, seega jääb arusaamatuks seletuskirja viide kõnesolevale paragrahvile. Teiseks selgitame, et ekslik on arusaam, et IKÜM-i saaks valikuliselt kohaldada. Kui isikuandmete töötlemise aluseks on nõusolek, siis selle tagasivõtmist ei ole võimalik siseriikliku õigusega piirata. Nõusoleku andmist ja tagasivõtmist reguleerib IKÜM artikkel 7, mille lõige 3 näeb ette, et andmesubjektil on õigus oma nõusolek igal ajal tagasi võtta. Nõusoleku tagasivõtmine ei mõjuta enne tagasivõtmist nõusoleku alusel toimunud töötlemise seaduslikkust. Andmesubjekti muude õiguste piiramine on lubatud ainult kooskõlas IKÜM §-ga 23.

Kokkuvõttes oma olemuselt ei tohiks üldse süüteomenetluses nõusolekule tugineda, aga isegi kui tugineda, siis see tekitab paratamatult segase olukorra, kas eelnõu kohaselt on nõusolek sama tähendusega, mida mõistetakse nõusoleku all andmekaitse vaatest. Eelnõus on seos isikuandmete töötlemisega jäetud täielikult tähelepanuta ja see tekitab potentsiaalse olukorra, kus edaspidi pole selge, millisest regulatsioonist teabe avaldamisel ja nõusoleku mõiste sisustamisel lähtuda.

III. Tervishoiuteenuse osutajate ametiprivileegid

Eelnõus luuakse mh tervishoiutöötajatele laiem võimalus hoida oma tegevuses teatavaks saanud teavet salajasena. Samas on juba täna õiguskaitseasutusel keeruline saada teo toime pannud isiku kohta tervisealast teavet, sest selle väljanõudmiseks pole õiguskaitseasutustele loodud selget õiguslikku alust. Nii ei lahendata seda küsimust ka käesolev eelnõu, vaid hoopiski laiendatakse tervishoiutöötajate saladuse hoidmise õigust.

AKI on saanud mitmeid pöördumisi tervishoiuteenuse osutajalt, kus küsitakse, kas politsei tohib küsida kahtlustatava või menetlusaluse isiku väidetavale nõusolekule tuginedes terviseandmeid välja. Oleme seisukohal, et pigem peaks andmete väljaküsimine toimuda selgetel seaduses reguleeritud tingimustel.

Seletuskirja (lk 3) on probleemina välja toodud, et puudub selge regulatsioon selle kohta, kuidas tuleks tagada ametiprivileegi maksmata panemine olukorras, kus nt uurimisasutus seda ei austa. See, et õiguskaitseasutustele pole head seaduslikku alust terviseandmete väljanõudmiseks ja hoopis lähenetakse väidetava nõusoleku kaudu, näitabki seda, et ka seda nõusolekut võidakse hakata järjest enam ära kasutama, kuigi õiguskaitseasutus peaks tegutsema seaduse alusel.

Seletuskirjas (lk 23) on täpsustatud, et punktis 3 sätestatud ametiprivileegiga hõlmatud andmeid sisaldavate tõendite kogumiseks loa andmise kord lahendab ära ka probleemid seoses terviseandmete juurdepääsuga, mis tekkisid pärast Riigikohtu lahendit asjas nr 1-20-5071. Ehkki valdavalt saab menetleja terviseandmete ligi patsiendi nõusoleku alusel. Meie saame sellest aru nii, et vaikimisi õiguskaitseasutus küsib tervishoiutöötajalt andmed välja inimese nõusolekule tuginedes. Kui tervishoiutöötaja keeldub väljastamast, pöördub õiguskaitseasutus kohtu poole ja küsib luba. Rõhutame, et nõusolek ei ole lahendus terviseandmete töötlemiseks.

IV. Kaalumise läbiviimine

Kavandatava KrMS § 64² lõike 1 punkt 3 annab võimaluse kohtul kaaluda ühelt poolt avalikku menetlushuvi ja teiselt poolt isikute põhiõiguste riivet, mida ametiprivileegiga hõlmatud teavet sisaldava tõendi kogumine endaga kaasa tooks. Seletuskirjas on täpsustatud, et kaalumisel arvestab kohus kahte kriteeriumi:

- a) andmed, mille kohta tõendeid koguda soovitakse, on vältimatult vajalikud kriminaalmenetluse eesmärgi saavutamiseks - see tähendab eelkõige, et teave on asjasepuutuv ja oluline ning seda ei ole võimalik ilma ametiprivileegi riivamata saada.
- b) isikuõiguste riive proportsionaalsus.

Juhime tähelepanu, et selgusetuks jääb, kuidas reaalsuses kaalumise toimuma hakkab nt tervishoiuteenuse osutajate puhul. Selleks, et hinnata, kas andmete saamine on vältimatult vajalik või kas riive on proportsionaalne, peaks kohus ise nende andmetega tutvuma. Muul juhul ei ole võimalik hinnata, kas kõik terviseandmed ja nende kogumine on ikka vältimatult vajalik.

Seejuures on küsitav, kuidas ülaltoodud suhestub KrMS § 107 lõike 3 täiendamise põhjendustega. Seletuskirjas öeldakse, et ekspertiisiaktis sellise teabe [eriliiki andmete] esitamine põhjustab olukorra, kus ekspertiisiaktiga koos saab kohtule teatavaks informatsioon, mida tegelikult kohtule esitada ei saaks. Jääb arusaamatuks, kuidas peaks ühest küljest kohus andma loa õiguskaitseasutusele tervishoiuteenuse osutajalt teabe väljanõudmiseks, kui ta ei tea, mis andmed üldse on ja teisalt ütleb eelnõu, et kohus ei tohiks ekspertiisiaktil üldse põhjendamatuid andmeid näha.

V. VTMS § 32¹ täiendamine

Eelnõu sätestab, et advokaadi või kaitsja ametiprivileegiga hõlmatud teavet sisaldava tõendi kogumise eesmärgil on lubatud menetlustoiminguid teha üksnes neis vääртеoasjades, mille esemeks on andmekaitse-, rahapesu-, keskkonna-, konkurentsi-, maksu-, tolli-, korruptsiooni- või riigisaladuse kaitse alane vääртеgu. Seletuskirjas on täpsustatud, et eelnõu kohaselt lisatav säte piirab kriminaalmenetluslike vahenditega tõendite kogumise võimalusi vääртеomenetluses. Üldiselt toimub tõendamine ja tõendite kogumine vääртеomenetluses kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud korras, kui vääртеomenetluse seadustik ei näe ette erisusi. Ametiprivileegidesse puutuv KrMS-s kohaldub ka vääртеomenetluses.

Seejuures jääb selgusetuks, kuidas suhestub siia tervishoiuteenuse osutajatelt teabe küsimine. AKI-l on paljud menetlused seotud nt tervishoiutöötajate poolt uudishimupäringutega. Kui tervishoiutöötajatel on ametiprivileegist tulenev teabe hoidmise kohustus, siis võib järeldada, et uus säte välistab võimaluse neilt tõendeid koguda (sh ka nende infosüsteemist, vt seletuskiri lk 24). Meie hinnangul võib kavandatav eelnõu piirata oluliselt AKI kui andmekaitseliste vääртеgude menetlemise. Samas arvestades, et IKÜM annab AKI-le võimaluse küsida välja kõike vajalike tõendeid (ka siis, kui siseriiklik süüteomenetlust reguleeriv õigus sellist võimalust ette ei näe), on ebaselge, kuidas rakendada eelnõu regulatsiooni koosmõjus IKÜM-ga.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Pille Lehis
peadirektor

Irina Meldjuk
Irina.Meldjuk@aki.ee
627 4108